

فرصت‌های کارآفرینی در حوزه معادن استان سیستان و بلوچستان با تأکید بر کاربرد سنگ‌های قیمتی در طراحی جواهرات

چکیده

بخش معدن در بسیاری از کشورها از جمله ایران، یکی از مهم‌ترین مسیرها در رسیدن به توسعه پایدار است. ارتباط بالایی که بین بخش معدن و سایر بخش‌های اقتصاد ملی وجود دارد، اهمیت این بخش را دوچندان می‌کند. لذا، شناسایی و توسعه فرصت‌های کارآفرینی در این حوزه می‌تواند به‌طور مستقیم و غیرمستقیم بستر بسیار مهمی برای اشتغال، علی‌الخصوص در مناطق محروم کشور، از جمله استان سیستان و بلوچستان فراهم کند. لذا، در این پژوهش سعی شده است با یک رویکرد کیفی، الگویی جهت تشخیص و توسعه فرصت‌های کارآفرینی در حوزه معادن استان سیستان و بلوچستان ارائه گردد. روش تحقیق مقاله حاضر، رویکردی کیفی داشته که با استفاده از نظریه داده‌بنیاد به تحلیل مصاحبه‌های انجام شده با نخبگان و اساتید دانشگاهی و کارشناسان حوزه معادن استان پرداخته است. طبق تحلیل داده‌ها، ۳۲۱ کد نهایی از طریق کدگذاری باز استخراج و سپس، با استفاده از کدگذاری محوری در قالب ۱۵۱ مفهوم و ۱۸ مقوله دسته‌بندی گردید. و در نهایت، در مرحله کدگذاری انتخابی، الگویی فرآیندی و چندبُعدی برای نخستین‌بار در سطح کسب‌وکارهای معدنی ارائه گردیده است. یافته‌های تحقیق نشانگر آنست که راهبردهای پیشنهادی در بخش تشخیص فرصت‌های کارآفرینی عبارت‌اند از: یکپارچه‌سازی دانش و فعالیت‌های معدن‌کاری، خصوصی‌سازی بخش معدن و متحول‌سازی تحقیق و توسعه در بخش معدن، همچنین، نتایج حاصل از راهبردها در بخش توسعه، عبارت‌اند از: جایگاه‌سازی برای معدن‌کاری، ارتقای بهره‌وری فعالیت‌های معدنی، رقابت‌پذیری در جذب سرمایه‌گذاران و برندسازی در حوزه معدن. و در نهایت، پیشنهاداتی برای فعالان این حوزه ارائه کرده است.

اهداف پژوهش:

۱. بررسی فرصت‌های کارآفرینی با تأکید بر کاربرد سنگ‌های قیمتی در طراحی جواهرات در حوزه معدن.
۲. بررسی فرصت‌های کارآفرینی در حوزه معادن استان سیستان و بلوچستان.

سؤالات پژوهش:

۱. فرصت‌های کارآفرینی با تأکید بر کاربرد سنگ‌های قیمتی در طراحی جواهرات در حوزه معدن چه تأثیری دارد؟
 ۲. چگونه می‌توان فرصت‌های کارآفرینی در حوزه معادن استان سیستان و بلوچستان را تشخیص و توسعه داد؟
- کلیدواژه‌ها:** فرصت‌های کارآفرینی، معدن، سیستان و بلوچستان، نظریه داده‌بنیاد، طراحی جواهرات.

بخش معدن در بسیاری از کشورها از جمله ایران، یکی از در رسیدن به توسعه پایدار است (Schlett, ۲۰۱۲; ۱۰۶). ارتباط بالای این بخش با سایر بخش‌های اقتصاد ملی، اهمیت این بخش را در شتاب توسعه صنعتی نیز مضاف می‌سازد (قاسمیان، ۱۳۹۴). در واقع، بخش معادن به جز داشتن ظرفیت‌های درآمدی و افزایش رشد اقتصادی، از نظر اشتغال هم می‌توانند نقش بسیار مهم و حیاتی در اقتصاد کشورها بازی کنند (شاگری‌فر، ۱۳۹۵: ۲۹)، ولی متأسفانه این موضوع در ایران، و علی‌الخصوص استان‌های محروم آن مورد غفلت و بی‌توجهی قرار گرفته است و کم‌تر با این مسئله از نظر اشتغال‌زایی و ایجاد ارزش‌افزده پرداخته می‌شود (قاسمیان، ۱۳۹۴). استان سیستان و بلوچستان هم به لحاظ ظرفیت‌های معدنی، یکی از مهم‌ترین استان‌های کشور محسوب می‌شود؛ چراکه دارای طیف گسترده‌ای از اندیس‌ها و ذخایر معدنی همچون؛ مس، آنتیموان و کرومیت می‌باشد. در حال حاضر، ۳۴۸ معدن کشف‌شده در استان وجود دارد، که ۲۱۷ مورد آن فعال است. حدود ۷۳ درصد معادن استان را مصالح ساختمانی و سنگ‌های تزئینی و نما تشکیل داده، و بقیه را نیز معادن غیرفلزی و فلزی در اختیار دارد. همچنین، بخش معدن در استان سیستان و بلوچستان زمینه اشتغال را برای بیش از ۶ هزار نفر فراهم کرده است (خبرگزاری دانشجویان ایران^۱، ۱۳۹۶). ولی، متأسفانه فعالیت در بیشتر معادن این استان که عمده آن کوچک مقیاس است به دلیل ضعف معدن کاری همچنان به صورت سنتی بهره‌برداری می‌شود. درحالی‌که، طبق نظر کارشناسان، در شرایط فعلی، صنایع سیمان، واحدهای تولیدی شن و ماسه و خاک رس، کارخانه‌های مس، آنتیموان، منیزیت، گچ و نظیر آن‌ها از فرصت‌های سودآوری مطلوبی در استان برخوردار می‌باشند (مرادزاده، ۱۳۹۱). لذا، باتوجه به اهمیت و جایگاه موضوع، سؤال اصلی مطرح شده در این پژوهش آنست که چگونه می‌توان فرصت‌های کارآفرینی در حوزه معادن استان سیستان و بلوچستان را تشخیص و توسعه داد؟

اهمیت کارآفرینی در مطالعات اخیر ناشی از نقش آن در توسعه اقتصادی (کریم‌زاده، نیک‌جو، صدرموسوی و کوهستانی، ۱۳۹۳: ۲۷۳) و همچنین رشد اجتماعی کشورهاست (Hayton, Chandler, & Detienne, ۲۰۱۱). (۱۵) و در یک محیط رقابتی و شرایط نامطلوب اقتصادی می‌تواند جامعه را به حرکت واداشته و توسعه بخشد (احمدپورداریانی و کریمی، ۱۳۹۷). درواقع، گسترش کارآفرینی در هر جامعه‌ای باعث افزایش اشتغال، انتقال فن‌آوری، بهبود کیفیت زندگی مردم، افزایش رفاه، ثروت و سرمایه، توسعه نوآوری و خلاقیت، افزایش سرمایه‌گذاری‌ها و رفع نیازهای پاسخ داده نشده بازار می‌شود (قلی‌پور، آقاجانی و کرامتی کریمی، ۱۳۸۸: ۱۲۷). کارآفرینی، فعالیتی است که در طی آن شخص کارآفرین با شناسایی، کشف، ارزیابی و بهره‌برداری از فرصت‌ها، سعی در خلق و معرفی کالاها و خدماتی جدید، شیوه‌های جدید در سازماندهی و اداره ساختارهای کسب و کار، شیوه‌های جدید در بازاریابی و شناسایی منشائی جدید از منابع اولیه دارد (Wang, Ellinger & JimWu, ۲۰۱۳: ۲۴۹). لذا، فرصت مهم‌ترین عنصر فرآیند کارآفرینی بوده و فرآیند کارآفرینی چیزی نیست به جزء تشخیص، ارزیابی و بهره‌برداری از فرصت‌ها

(Shane, ۲۰۰۰: ۴۴۷). بررسی پیشینه پژوهش، مبین آنست که مطالعات گسترده‌ای به مدل‌سازی فرآیند تشخیص فرصت‌های کارآفرینی پرداخته‌اند و توسعه فرصت‌ها کم‌تر مورد توجه قرار گرفته است.

همچنین، بخش اعظمی از مطالعات انجام در سطح فردی بوده، که با هدف شناخت ویژگی‌های فردی مؤثر در تشخیص و توسعه کارآفرینی صورت گرفته‌اند. لذا، الگوسازی فرآیند تشخیص و توسعه فرصت‌های کارآفرینی در سطح کسب-وکاری معدنی، تاکنون مورد توجه و مطالعه پژوهشگران قرار نگرفته است. به عنوان مثال، اکبری‌زبید (۱۳۹۷) در تحقیقی به شناسایی فرصت‌های جدید کارآفرینی (سرمایه‌گذاری) در معادن استان خراسان رضوی پرداخته و دریافت که در بین گونه‌های فرصت (فرصت‌های تقلیدی، فرصت‌های اکتشافی، فرصت‌های تشخیصی و خلق فرصت) بیشترین فرصت‌ها به گونه فرصت‌های اکتشافی (عرضه ندارند؛ تقاضا دارند) اختصاص پیدا می‌کند. کاظمی و همکاران (۱۳۹۶) به دنبال طراحی مدلی برای شناسایی فرصت‌های کارآفرینی در مناطق بندری، از طریق روش دلفی چهار معیار صنعتی، بازرگانی، تولیدی و خدماتی را به عنوان شاخص‌های کلان در ایجاد فرصت‌های کارآفرینانه شناسایی نموده و همچنین زیر معیارهایی هم برای هر بخش ارائه نمود. نژادسالاری (۱۳۹۵) هم به شناسایی و اولویت‌بندی فرصت‌های کارآفرینانه در حوزه معدن استان کرمان پرداخته است، که نتایج وی نشانگر آنست که فرصت‌های کارآفرینانه به ترتیب اولویت در ایجاد تشکلهای تخصصی و صنفی در زمینه‌های مختلف فعالیت‌های معدنی، تأسیس صندوق بیمه سرمایه‌گذاری فعالیت‌های معدنی، ایجاد کار گروه‌های تحقیق و توسعه در انجمن‌های تخصصی، فعالیت در حوزه برندسازی و ایجاد مرکز تحقیقات فرآوری مواد معدنی استان کرمان می‌باشند.

پژوهش حاضر به لحاظ جهت‌گیری، یک «پژوهش کاربردی» محسوب می‌شود؛ چراکه به دنبال حل مسائل کسب‌وکارهای معدنی در سطح استان سیستان و بلوچستان است. همچنین، از نظر راهبرد، این پژوهش یک رویکرد کیفی داشته که با استفاده از روش نظریه داده بنیاد^۲ به تشخیص و توسعه فرصت‌های کارآفرینی در حوزه معدن استان می‌پردازد. هدف غایی این روش، ارائه تبیین‌های نظری جامعی درخصوص یک پدیده است، که داده‌های حاصل از منابع اطلاعاتی را به مجموعه‌ای از کدها، کدهای مشترک را به مقوله‌ها و سپس، مقوله‌ها را به یک الگو یا نظریه تبدیل می‌کند. جامعه آماری پژوهش، کلیه نخبگان و اساتید دانشگاهی و کارشناسان معادن استان است، که با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند، اعضای نمونه انتخاب گردیده‌اند. این فرآیند تا جایی که داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها به حد اشباع (۳۰ نمونه) برسند، ادامه یافته است، که از مجموع مصاحبه‌ها، ۱۵ مورد با خبرگان دانشگاهی و ۱۵ مورد با کارشناسان معدن انجام گردید.

نتیجه‌گیری

صنعت فرآوری سنگ‌های قیمتی و نیمه‌قیمتی دومین صنعت پردرآمد دنیا به‌شمار می‌آید. اما ایران تنها سهمی چند صدم درصدی از این بازار دارد. برای رسیدن به قدرت اول اقتصاد معدنی در منطقه باید نگاه سنتی به بخش معدن و

^۲-Grounded Theory

صنایع معدنی تغییر کند. مواد معدنی مکشوفه در استان شامل کرومیت، مس، منگنز، آهن، طلا و غیره، سیستان و بلوچستان را به رنگین کمان معادن کشور تبدیل کرده است. مشارکت شرکت‌های بزرگ معدنی و مشارکت نیروهای بومی و اعطای تسهیلات از جمله راهبردهای بهره‌برداری فرصت‌های کارآفرینی در حوزه معادن و سنگ‌های قیمتی می‌باشند. باتوجه به موقعیت ممتاز استان سیستان و بلوچستان از نظر توان معدنی، به‌خصوص درباره عناصر پایه و طال و نقش برجسته بخش معدن در تولید ناخالص ملی و ایجاد اشتغال، برنامه‌ریزی برای شناسایی، اکتشاف، فراوری و بهره‌برداری مواد معدنی در استان و استفاده بهینه از آن‌ها در صنایع مربوط، اولویت محسوسی داشته و در این راستا بررسی‌های اکتشافی یکی از عوامل اصلی توسعه صنعتی و معدنی تلقی می‌شود و در زنجیره اقتصادی کشور نیز نقش تعیین‌کننده و مهمی را برعهده دارد. از این‌رو برای تدوین یک برنامه مدون و منسجم که تأمین‌کننده و برطرف‌کننده کاستی‌های موجود باشد، باید با استفاده از تکنولوژی‌های روز اکتشافی، از تجربه کشورهایی که در این امر از رشد چشمگیر برخوردار بوده و در اکتشاف و بهره‌برداری از مواد معدنی و نیز جذب سرمایه‌های خارجی در بخش معدن موفق بوده‌اند نیز استفاده کرد. الگوی پیشنهادی در این پژوهش، با رویکردی فرآیندی و چندبُعدی به تشخیص و توسعه فرصت‌های کارآفرینی در سطح کسب‌وکارهای معدنی استان سیستان و بلوچستان پرداخته است. طبق این مدل فرآیند تشخیص و توسعه فرصت‌های کارآفرینی معلول مجموعه‌ای از شرایط منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای است. همچنین، این مدل علاوه بر شرایط علی، مجموعه‌ای از راهبردها، اقدامات و پیامدهایی را مشخص نموده، که می‌توانند در تشخیص فرصت‌های کارآفرینی در حوزه معادن و همچنین، توسعه فرصت‌های کارآفرینی شناسایی شده مؤثر باشند. و در نهایت، مدل در برگزیده شرایط زمینه‌ای و مداخله‌گر نیز می‌باشد. این شرایط می‌توانند هم فرآیند تشخیص و هم فرآیند توسعه فرصت‌های کارآفرینی در معادن استان سیستان و بلوچستان را تسهیل نموده و یا با محدودیت‌ها و مشکلاتی مواجه نمایند. در نتیجه، مدل پیشنهادی پژوهش، با رویکردی جامع و فرآیندگر در سطح کسب‌وکارهای معدنی به بررسی دقیق و کاملی از فرآیند تشخیص و توسعه فرصت‌های کارآفرینی در سطح معادن استان سیستان و بلوچستان پرداخته است. مقایسه مدل تدوینی با مدل‌های قبلی درخصوص تشخیص و توسعه کارآفرینی مؤید آنست که این مدل با یک رویکرد فرآیندی در سطح کسب‌وکارهای معدنی توسعه‌یافته است. درحالی‌که اکثریت مدل‌های قبل در سطح فردی به شناسایی خصایص و ویژگی‌هایی پرداخته‌اند که برای تشخیص فرصت‌های کارآفرینی در حوزه‌های مختلف ازجمله کشاورزی، مؤثر خواهند بود. یعنی، یک فرد کارآفرین در صورتی قادر به تشخیص فرصت‌های کارآفرینی در حوزه مورد مطالعه خواهد داشت، که دارای یکسری ویژگی‌های نگرشی و رفتاری باشند. فعالان و مسئولان حوزه معادن استان سیستان و بلوچستان بایستی با توجه به شرایط علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر در حوزه معادن استان، در جهت تشخیص و توسعه فرصت‌های کارآفرینی گام‌های مؤثری بردارند، که در این خصوص راهبردهایی همچون، یکپارچه‌سازی دانش و فعالیت‌های معدنی، خصوصی‌سازی بخش معادن و متحول‌سازی تحقیق و توسعه در بخش معادن می‌توانند مشرثر واقع شوند. در پایان، به پژوهشگران آتی توصیه می‌شود تا در جهت میزان تعمیم‌پذیری یافته‌های این پژوهش به سایر استان‌ها کشور به پژوهش بپردازند.

منابع و مآخذ:

- احمدپورداریانی، محمود؛ کریمی، آصف. (۱۳۹۷). کارآفرینی سازمانی: از نظریه تا عمل. چاپ سوم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- اکبری زبید، راضیه. (۱۳۹۷). «شناسایی فرصت‌های جدید کارآفرینی (سرمایه‌گذاری) در معادن استان خراسان رضوی». سومین کنفرانس بین‌الملل مدیریت، حسابداری و حسابرسی پویا.
- بهرامن، محمدرضا. (۱۳۹۵). چگونه معادن ایران را دانش بنیان کنیم؟ برگرفته از وبسایت؛ مرکز همکاری‌های تحول و پیشرفت. <http://www.cpdri.ir/news/۲۱۹۳/>
- خوش‌مرام، مژگان؛ و همکاران. (۱۳۹۶). «طراحی و تبیین الگویی برای تشخیص فرصت‌های کارآفرینی در بخش کشاورزی استان کرمانشاه: کاربرد نرم‌افزار NVivo». فصلنامه پژوهش‌های روستایی، دوره ۸، شماره ۳.
- دیانتی، مژگان؛ کریمی، آصف؛ اکبری، مرتضی. (۱۳۹۷). «تأثیر خودکارآمدی کارآفرینانه بر تشخیص فرصت‌ها: با ملاحظه نقش اشتیاق کارآفرینانه شرکت‌های دانش بنیان مستقر در پارک‌های علم و فناوری شهر تهران». فصلنامه توسعه کارآفرینی، دوره ۱۱، شماره ۱، ۶۱-۸۱.
- شاکری‌فر، پریشان. (۱۳۹۵). «محبوبیت روزافزون بازسازی و توسعه پایدار در معادن». فصلنامه بلور (نشریه علمی و تخصصی مهندسی معدن)، شماره ۳۵، ۳۱-۲۹.
- عبدی‌جمایران، علی؛ حسینی، الهه؛ مقدم، عاطفه؛ محمدامین، قاسملو. (۱۳۹۶). «عوامل فردی مؤثر بر تشخیص فرصت‌های کارآفرینانه». نشریه شبانک، دوره ۳، شماره ۲، ۱۰۵-۱۱۵.
- قاسمیان، عاطفه. (۱۳۹۴). «نکات مهم در رابطه با اهمیت بخش صنعت/معدن در رشد اقتصادی کشورها». برگرفته از وبسایت؛ اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران. <http://tccim.ir/images/Docs/EcoReport۷۵.pdf>
- قلی‌پور، رحمت‌ا...؛ آقاجانی، حسنعلی و کرامتی کریمی، محمدعلی. (۱۳۸۸). «بررسی عوامل مؤثر بر تشخیص فرصت‌های کارآفرینانه در حوزه فناوری اطلاعات». نشریه توسعه کارآفرینی دانشگاه تهران، شماره ۳، ص ۱۵۸-۱۲۳.
- کاظمی، مهدی؛ و همکاران. (۱۳۹۶). «طراحی مدلی برای شناسایی فرصت‌های کارآفرینی در مناطق بندری». دوماهنامه مطالعات کاربردی در علوم مدیریت و توسعه، شماره ۴ (پیاپی ۶)، ۱-۱۹.
- کریم‌زاده، حسین؛ نیکجو، محمدرضا؛ صدرموسوی، میرستار و کوهستانی، حسین. (۱۳۹۳). «شناسایی عوامل مؤثر در ایجاد فرصت‌های کارآفرینی در بخش گردشگری نواحی روستایی با استفاده از مدل معادلات ساختاری». مجله علمی-پژوهشی، جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، پیاپی ۲۵، شماره ۲، ص ۲۶۹-۲۹۰.

مرادزاده، عبدالباسط. (۱۳۹۱). «بررسی تحلیلی و اولویت‌بندی عمده‌ترین موانع و چالش‌های مدیریت کسب و کار در استان سیستان و بلوچستان (مطالعه موردی: بخش معدن)». کنفرانس ملی کارآفرینی و مدیریت کسب و کارهای دانش بنیان، دانشگاه مازندران.

نژادسالاری، عفت. (۱۳۹۵). «شناسایی و اولویت‌بندی فرصت‌های کارآفرینانه در حوزه معدن استان کرمان». پایان‌نامه کارشناسی ارشد مدیریت کارآفرینی. دانشگاه سیستان و بلوچستان.

Alvarez, S. A., & Barney, J. B. ۲۰۱۰. Entrepreneurship and Epistemology: The Philosophical Underpinnings of the Study of Entrepreneurial Opportunities. *The Academy of Management Annals*, ۴(۱), ۵۵۷-۵۸۳

Ardichvili, A., Cardozo, R., and Ray, S. ۲۰۰۳. A theory of entrepreneurial opportunity identification and development. *Journal of Business Venturing*, ۱۸(۱), ۱۰۵-۱۲۳.

Baron, R., and Ensley, M. D. ۲۰۰۶. Opportunity recognition as the detection of meaningful patterns: Evidence from comparisons of novice and experienced entrepreneurs. *Management Science*, ۵۲(۹): ۱۳۳۱-۱۳۴۴.

Bhagavatula, S., Elfring, T., Van Tilburg, A., & Van De Bunt, G. G. ۲۰۱۰. How social and human capital influence opportunity recognition and resource mobilization in India's handloom industry. *Journal of Business Venturing*, ۲۵(۳), ۲۴۵-۲۶۰.

Faggio, G., and Silva, O. ۲۰۱۴. Self-employment and entrepreneurship in urban and rural labour markets. *Journal of Urban Economics*, ۸۴: ۱۵۱-۱۶۳.

Goss, D., and Sadler-Smith, E. ۲۰۱۸. Opportunity creation: Entrepreneurial agency, interaction, and affect. *Strategic Entrepreneurship Journal*, ۱۲ (۲): ۲۱۹-۲۳۹.

Hayton, J., Chandler, G.N., and Detienne, D.R. ۲۰۱۱. Entrepreneurial opportunity identification and new firm development processes: a comparison of family and non-family new ventures. *Entrepreneurship and Innovation Management*, ۱۳(۱): ۱۲-۳۱.

Jawahar, D.P., and Nigama, K. ۲۰۱۱. The influence of social capital on entrepreneurial opportunity recognition behavior. *Journal of Economics and Management*, ۵ (۱): ۳۵۱-۳۶۸.

Lim, W. L. & Xavier, S. R. ۲۰۱۵. Opportunity Recognition Framework: Exploring the Technology Entrepreneurs." *American Journal of Economics*, ۵(۲): ۱۰۵-۱۱۱.

McMullen, J.S., Plummer, L.A., and Acs, Z.J. ۲۰۰۷. What is an Entrepreneurial Opportunity? *Small Business Economics*, ۲۸: ۲۷۳-۲۸۳.

Neill, S., Metcalf, E. L., & York, L. J. ۲۰۱۷. Distinguishing entrepreneurial approaches to opportunity perception. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, ۲۳(۲): ۲۹۶-۳۱۶.

Ozaee, A; Mokhtari, M., ۲۰۱۷. Identify and Prioritize the Factors affecting the Process of Opportunity Recognition in the Field of Information Technology Banking Industry. *International Journal of Information, Security and Systems Management*, ۶(۱): ۶۲۳-۶۳۰.

Schlett, W. ۲۰۱۲. The Growing Popularity of Sustainable Mine Reclamation. *Engineering and Mining Journal*, ۲۱۳(۸), ۱۰۴-۱۱۴.

Shane, S. 2000. Prior knowledge and the discovery of entrepreneurial opportunities. *Organization Science*, 11(4): 448-466

Tang, J. 2010. How entrepreneurs discover opportunities in China: An institutional view. *Asia Pacific Journal of Management*, 27(3), 461-479.

Wang, Y., Ellinger, A.D., and JimWu, Y. 2013. Entrepreneurial opportunity recognition: an empirical study of R&D personnel. *Management Decision*, 51 (2): 248-266.